

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

ภาพแทนคนเมืองในบทเพลงของจรัส มโนเพ็ชร

The Representation of Lanna people in Charun Manopetch's songs

เอี่ยมพร ทิพย์เดช*, สิริวรรณ นันทจันทุล**

บทคัดย่อ

บทเพลงของจรัส มโนเพ็ชร เป็นวาทกรรมที่มีผลต่อสังคม เนื่องจากเป็นวาทกรรมที่ทุกคนเข้าถึงได้ง่าย และมีช่องทางเข้าถึงอย่างแพร่หลาย บทความวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพแทนคนเมืองในบทเพลงของจรัส มโนเพ็ชร ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาภาพแทนคนเมืองที่ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านกลวิธีทางภาษาใน บทเพลงของจรัส มโนเพ็ชร จำนวน 6 อัลบั้ม 52 บทเพลง โดยใช้แนวคิดวาทกรรม ภาพแทนและกลวิธีทางภาษาเป็นกรอบ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่าบทเพลงของจรัส มโนเพ็ชร มีการประกอบสร้างภาพแทนคนเมืองทั้งหมด 4 ภาพแทนได้แก่ ภาพแทนที่หนึ่ง คือภาพแทนคนเมืองที่ยึดมั่นในกรอบของจารีตประเพณี ประกอบด้วย คนเมืองรักศักดิ์ศรี และคนเมืองเป็น นักอนุรักษ์นิยม ภาพแทนที่สอง คือภาพแทนคนเมืองที่มีความรักและความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด ภาพแทนที่สาม คือภาพแทนคนเมืองที่เป็นมิตร ประกอบด้วย คนเมืองกินอยู่เรียบง่าย คนเมืองจริงใจ และคนเมืองมีความประนีประนอม และภาพแทนที่สี่ คือภาพแทนคนเมืองที่รักความสบาย ซึ่งภาพแทนทั้งหมดนี้ถูกประกอบสร้างผ่านกลวิธีทางภาษาได้แก่ การเลือกใช้ศัพท์ การใช้อุปลักษณ์ การใช้มูลบท การใช้ฉันทลักษณ์ การใช้คำซ้ำ การให้คำนิยามการขยายความ การใช้ประโยคแสดงเงื่อนไขและประโยคที่มีความขัดแย้งกัน

คำสำคัญ: ภาพแทน, คนเมือง, จรัส มโนเพ็ชร

Abstract

Charan Manopetch's music is a discourse that affects society. A discourse that is easily accessible to everyone and has a wide access channel. This research article is a descriptive analytical qualitative research. The purpose of this study was to study urban representations in Charan Manopetch's songs. The researcher studied urban representations that were created through linguistic strategies in Charan Manopetch's songs, 6 albums, 52 songs, by using discourse concepts, representation and linguistic strategies as a framework for data analysis.

*คณะศิลปศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยพะเยา

**คณะมนุษยศาสตร์ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Corresponding author e-mail: uampon@hotmail.com

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

The results of the research showed that Charan Manopetch's songs consisted of 4 representations of urban people, namely, the first representation of the urban people who adhere to the tradition, consisting of urban people who love their dignity and urbanites as conservatives. The second representation is urbanites who have love and pride in their hometowns. The third representation is a friendly representation of urban people, consisting of city people living simply. sincere city people and urban people have compromises. Finally, represents the urban people who love comfort. All of these representations are created through linguistic strategies, including word choice use of metaphors, use of expositions, use of speech visualization, word repetition, definition, clarification Using conditional sentences and conflicting sentences.

Key Words: Representation, Lanna people, Charan Manopetch

บทนำ

“คนเมือง” เป็นคำที่ใช้เรียกคนที่อาศัยในแถบล้านนาหรือภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และแม่ฮ่องสอน โดยมีภาษาพูด ภาษาเขียน และมี วัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ โดย อุดม รุ่งเรืองศรี (2551) ได้กล่าวถึงการนิยามตนเองของคนล้านนาว่า “คนเมือง” เป็นเพราะต้องการที่ระบุชื่อให้ชัดเจน เนื่องจากมีคนถิ่นอื่นเข้ามาอยู่ในเขตล้านนามากขึ้น โดยจะใช้เรียกคนที่อยู่ในล้านนาและพูดภาษาล้านนา ซึ่งภาษาล้านนานั้นเรียกว่า “คำเมือง” เพื่อจำแนกแตกต่างจาก “คำไทย” คือภาษาไทยภาคกลาง สอดคล้องกับคำอธิบายของ ชัยน วรรณะภูติ (2555) ที่กล่าวถึงคำว่า “คนเมือง” ว่า เป็นคำที่บอกถึงความแตกต่างของไทยวนที่ต่างไปจากคนในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น ลัวะ ที่มี ฐานะทางสังคมต่ำกว่า และในขณะเดียวกันเป็นการปฏิเสธที่ถูกเรียกว่า “ลาว” จากคนไทยกรุงเทพฯ รวมทั้งทำให้แตกต่างไปจากชาวพม่า ซึ่งมายึดครองล้านนา ประมาณ 200 ปี

หากจะกล่าวถึง “คนเมือง” ในมโนทัศน์ของคนทั่วไป ทำให้นึกถึงภาพของคนที่ใช้คำเมืองในการ ติดต่อสื่อสาร มีลักษณะนิสัยสุภาพ อ่อนโยน สุขุม เยือกเย็น หากเป็นผู้หญิงก็เป็นคนที่รักศักดิ์ศรี รักนวลสงวน ตัว และยึดมั่นในขนบ วัฒนธรรมประเพณี เป็นต้น ซึ่งภาพแทนเหล่านี้ถูกประกอบสร้างและถูกนำเสนอผ่าน ภาษาในวาทกรรมรูปแบบต่าง ๆ จนทำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของคนเมืองในสังคมไทย อาทิ ในบทเพลงโฟล์ค ของคำเมืองของจรัล มโนเพ็ชร ศิลปินล้านนาที่มีผลงานเป็นที่นิยมจนได้รับการยกย่องและขนานนามว่าเป็น ราชาแห่งโฟล์คของคำเมือง ศิลปินล้านนาแห่งยุคสมัย ศิลปิน ผู้ยิ่งใหญ่ และมหาศิลปินล้านนา เป็นต้น นอกจากนี้ นักวิชาการและนักอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมยังยกย่องให้ จรัล มโนเพ็ชร เป็นนักרבวัฒนธรรมแห่ง ท้องถิ่น โดยเนื้อหาในบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร บอกเล่าเรื่องราวถึงผู้คน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคน เมืองให้เป็นที่รับรู้ อันแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางสังคมของล้านนา ดังตัวอย่างบทเพลงล่องแม่ปิง

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

“ ดอกบัวตองนั้นบานอยู่บนยอดคดอ
ดอกเอื้องสามปอยบ่เกยเบงบานบนลานพื้นดิน
ไม้ใหญ่ไพรสูงนกยูงมาอยู่กิน
เสียงซึงสะล้อจ้อยซอเสียงพิน
คู่กับแดนดินของเวียงเจียงใหม่
สาวเจ้าควรภูมิใจบ่ลืมนะเฮาลูกแม่ระมิงค์
คนงามงามต้องงามคู่ความเด่นดี
ต้องฮักศักดิ์ศรีของกุลสตรีแม่ย่าแม่ญิง
เยือกเย็นสดใสเหมือนน้ำแม่ปิง
มันคงจริงใจฮักใครฮักจริง
สาวเอยสาวเวียงพิงค์
สาวเครือฟ้าเคยชมชาน
อีกแม่สาวบัวบานนั้นคือนิทานสอนใจ
คนงามงามต้องงามคู่ความเด่นดี
ต้องฮักศักดิ์ศรีของกุลสตรีแม่ย่าแม่ญิง
เยือกเย็นสดใสเหมือนน้ำแม่ปิง
มันคงจริงใจฮักใครฮักจริง
สาวเอยสาวเวียงพิงค์สาวเครือฟ้าเคยชมชาน
อีกแม่สาวบัวบานนั้นคือนิทานสอนใจ ”

(ล่องแม่ปิง)

จากเนื้อเพลงข้างต้นสะท้อนให้เห็นภาพของคนเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเพลงนี้กล่าวถึงภาพแทนของผู้หญิงเหนือว่าเป็นคนที่รักนวลสงวนตัว ไม่ชิงสุกก่อนห่าม และมั่นคงในความรัก ซึ่งเป็นการตอบโต้วาทกรรมผู้หญิงเหนือใจง่ายที่สร้างขึ้นจากรัฐส่วนกลาง โดยผู้แต่งได้ใช้กลวิธีทางภาษาประกอบสร้างภาพดังกล่าว อาทิ การใช้คำทัศนภาวะ กล่าวคือ มีการใช้ คำเกี่ยวกับการแสดงทัศนะของผู้พูด (Logical modality) หรือที่ นววรรณ พันธุเมธา (2549) เรียกว่าคำบอกความเห็น โดยมักมีการใช้คำว่า ต้อง ย่อม น่า อาจจะ ควรจะ เป็นต้น ดังที่ปรากฏในเพลงล่องแม่ปิงในข้อความที่ว่า “คนงามงามต้องงามคู่ความเด่นดี ต้องฮักศักดิ์ศรีของกุลสตรีแม่ย่าแม่ญิง.” ประกอบสร้างคุณลักษณะของผู้หญิงเหนือด้านบวกให้เป็นที่รับรู้แก่คนในสังคมผ่านการใช้คำแสดงทัศนะภาวะที่แสดงถึงความเชื่อมั่นของผู้ผลิตวาทกรรมว่าผู้หญิงเหนือรักศักดิ์ศรี รักนวล สงวนตัว เป็นต้น อีกทั้งมีการใช้กลวิธีอุปลักษณ์ (metaphor) ที่สื่อถึงผู้หญิงเหนือ ได้แก่นิอุปลักษณ์ [ผู้หญิง คือ แม่น้ำ] ดังข้อความในบทเพลง ล่องแม่ปิงที่ว่า “.เยือกเย็นสดใสเหมือนน้ำแม่ปิง.” ซึ่งผู้แต่งใช้ “แม่น้ำ” เป็นแบบ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

เปรียบ (source domain) ให้ผู้ฟังเข้าใจว่าผู้หญิงเหนือเป็นเหมือนสายน้ำที่มีความสงบเยือกเย็น ซึ่งเป็นภาพด้านบวกของผู้หญิงเหนือ นอกจากนี้ยังการใช้คำศัพท์ (lexical choices) ที่แสดงถึงลักษณะนิสัยและพฤติกรรม เพื่อต่อยอดภาพด้านบวกของผู้หญิงเหนือว่ามั่นคงในความรัก ได้แก่ คำว่า มั่นคง จริงใจ อีกใคร อีกจริง อีกศักดิ์ศรี เป็นต้น อนึ่ง ในบทเพลงนี้ยังพบว่ามีการใช้สหพท (intertextuality) กล่าวคือ การใช้ตัวบทอื่นเพื่อปฏิสัมพันธ์กับตัวบทหรือวาทกรรมที่มีอยู่แล้ว เช่น ข้อความในบทเพลงที่ว่า “สาวเอยสาวเวียงพิงค์สาว เครือฟ้าเคยชมชาน อีกแม่สาวบัวบานนั่นคือนิทานสอนใจ.” ในข้อความดังกล่าวกล่าวถึงสาวบัวบาน และสาวเครือฟ้า ซึ่งเป็นตัวละครในตำนานที่บูชาความรักจนสุดท้ายต้องจบชีวิตลงเพื่อต่อยอดว่าผู้หญิงเหนือเป็นผู้ที่มีความมั่นคงในความรัก เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าจรัส มโนเพ็ชร ได้ประกอบสร้างภาพคนเมืองโดยเฉพาะผู้หญิงเหนือให้เป็นผู้หญิงในอุดมคติของสังคมไทย ได้แก่การเป็นคนที่มีมั่นคงในความรัก รักภักดีและศักดิ์ศรี โดยภาพแทนดังกล่าวถูกนำเสนอผ่านภาษา ซึ่งสอดคล้องกับที่ ฟานดีค (Van Dijk, 1997) ได้กล่าวไว้ว่าภาษาที่คนเราเลือกใช้ในตัวบทนั้น ยังมีเจตนาและอำนาจในเชิงความคิดบางอย่างแฝงอยู่ด้วย และเมื่อวาทกรรมดังกล่าวถูกผลิตซ้ำ และเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ก็จะทำให้เกิด การประกอบสร้างเป็นภาพแทน ดังที่ สจ๊วต ฮอลล์ (Hall, 1997, p.15-19) ได้กล่าวถึงความหมายของภาพแทน (Representation) ว่าเป็นกระบวนการสร้างความหมายผ่านภาษาโดยเชื่อมโยง “ความคิด” กับ “ภาษา” เข้าด้วยกัน โดย การสร้างภาพแทน (Representation) เป็นกระบวนการสร้างความหมายให้แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีภาษาเป็นเครื่องมือในการประกอบสร้างความหมาย เพื่อให้คนในสังคมได้รับรู้เกี่ยวกับความหมายนั้น ๆ สอดคล้องกับที่ ญัฐพร พานโพธิ์ทอง (2556, หน้า30) กล่าวว่า “ภาษาเป็นแหล่งบ่มเพาะความคิด ความเชื่อ และทัศนคติ”

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างภาพแทนและอัตลักษณ์ของล้านนา ของบัวริน วงศ์ศรี (2556) เรื่อง “ภาพแทนล้านนาในสายตาคนนอก (สยาม/ไทย) และการโต้กลับมายาภาพของนักเขียน พินถิ่น” พบว่านักเขียนล้านนาได้นิยามอัตลักษณ์ล้านนาขึ้นใหม่ เพื่อโต้กลับกับวาทกรรมกระแสหลักจากบริบทความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สยามเป็นฝ่ายเหนือกว่า หทัยวรรณ ไชยกุล (2556) ศึกษาเรื่อง “วรรณกรรมล้านนาร่วมสมัย (พ.ศ.2413-2550) การสืบทอดภูมิปัญญาและการสร้างสรรค์” พบว่างานเขียนประเภทบันเทิงคดีเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้รับรู้ถึงตัวตนและการดำรงอยู่ของคนล้านนาโดยผ่านการสร้างตัวละคร ฉาก และบรรยากาศท้องถิ่น สุนทร ค่ายอด (2559) ศึกษาเรื่อง “การสร้างความเป็นล้านนาในวรรณกรรมของนักเขียนภาคเหนือ” พบว่านักเขียนภาคเหนือได้ประกอบสร้างความเป็นล้านนาภายใต้อุดมการณ์ล้านนานิยม โดยมีจุดประสงค์เพื่อแสวงหาพื้นที่ให้กับวัฒนธรรมล้านนาภายใต้กระแสชาตินิยมผ่านภาษา วรรณกรรม ขนบธรรมเนียม อาหาร เครื่องแต่งกาย สถาปัตยกรรม การขับขาน และหัตถศิลป์ นอกจากนี้พบว่ามีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับบทเพลงของจรัส มโนเพ็ชร ได้แก่ อรชร เรือนคำ (2537) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาภาพสะท้อนสังคมล้านนาและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์จากบทเพลงของ จรัส มโนเพ็ชร” ปัทมา

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

วดี อนันตบุญวัฒน์ (2549) ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเพลงคำเมืองของจรัล มโนเพ็ชร” และฐิตินัน บ. คอมมอน (2556) ศึกษาเรื่อง “เพลงและอัตลักษณ์วัฒนธรรมชุมชน : จรัล มโนเพ็ชร กับ บทบาทของนักรบ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่ายังไม่มีการศึกษาการประกอบสร้างภาพแทนคนเมืองโดยใช้แนวคิดเรื่องวาทกรรม ภาพแทน และกลวิธีทางภาษาในการศึกษาบทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาภาพแทนคนเมืองในงานเพลงของ จรัล มโนเพ็ชร ทั้งนี้จะศึกษาภาพของคนที่ถูกประกอบสร้างผ่านกลวิธีทางภาษาเพื่อแสดงให้เห็นถึงภาพ “คนเมือง” ที่ถูกประกอบสร้างขึ้นผ่านมุมมองของผู้ผลิตวาทกรรมซึ่งเป็น “คนเมือง” ที่อยู่ในบริบทสังคมวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงกระบวนการสร้างภาพแทนคนเมือง อีกทั้งทำให้ตระหนักถึงอำนาจของภาษาที่มีอำนาจในการให้ความหมายกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จนเกิดเป็นภาพแทนขึ้น และเมื่อมีการเผยแพร่ออกสู่สังคมในวงกว้างผู้คนในสังคมก็จะเชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นความจริง

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาภาพแทนคนเมืองในงานเพลงของ จรัล มโนเพ็ชร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภาพแทนคนเมืองในงานเพลงของจรัล มโนเพ็ชร” ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้แนวคิดวาทกรรม ภาพแทนและกลวิธีทางภาษาในการวิเคราะห์ตัวบท กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้มาจากการคัดเลือกบทเพลงที่แต่งและขับร้อง โดย จรัล มโนเพ็ชร ตั้งแต่พ.ศ. 2520 -พ.ศ.2533 ที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับคนเมืองและ ใช้คำเมืองในการแต่งเพลง ซึ่งผู้วิจัยได้สำรวจรายชื่อ บทเพลงของจรัล มโนเพ็ชร ทั้งหมดพบว่า จรัล มโนเพ็ชร มีผลงานที่แต่งและขับร้องเอง โดยไม่นับเพลง ประกอบภาพยนตร์ รวมทั้งสิ้น 42 อัลบั้ม จำนวน 429 เพลง ซึ่งส่วนใหญ่เพลงในแต่ละอัลบั้มนั้นซ้ำกัน เนื่องจากผู้แต่งมักนำเพลงเก่าบางเพลงมารวมในอัลบั้มใหม่ และในบางอัลบั้ม จรัล มโนเพ็ชร ก็ได้กล่าวถึงคนเมืองโดยตรงและไม่ได้ใช้ภาษาคำเมืองในการแต่ง อาทิ เพลงรางวัลแด่คนช่างฝัน เพลงฉันมาความรักมาให้ เพลงคืนหนึ่ง และเพลงแล้วพบกันอีก เป็นต้น ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาเฉพาะอัลบั้มเพลงที่มีเนื้อหากล่าวถึงคนเมือง เท่านั้น โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 6 อัลบั้ม รวมทั้งสิ้น 52 บทเพลง โดยผู้วิจัยไม่นับจำนวนเพลงที่นำมาศึกษาที่ปรากฏซ้ำกันในทุกอัลบั้ม ดังนี้

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ลำดับที่	ชื่ออัลบั้ม	จำนวน บทเพลง	ชื่อเพลง	
1	อัลบั้มโฟล์คของคำเมือง อมตะ ชุดอมตะ 1	9	1. น้อยใจยา 2. เสเลเมา 3. สีม้ายแล้วกา 4. คนสิ่งตึง 5. ผักกาดจ้อ	6. สาวมอเตอร์ไซค์ 7. อ้ายคำ 8. ของกินคนเมือง 9. พี่สาวครับ
2	อัลบั้มโฟล์คของคำเมือง อมตะ ชุดที่ 2	10	1. กาย่างว้าว 2. หยิบมือกำ 3. จิ๊กโก๋สะหมักเค็ม 4. ลักเตี้ยว 5. คนแหลวแตว	6. เป็นฮักตัว 7. แอ้วสาว 8. ล้านนา 9. บ้านป่าเมืองดอย 10. แก่งเนี้ยว
3	อัลบั้มโฟล์คของคำเมือง ลูกข้าวหนึ่ง	10	1. ลูกข้าวหนึ่ง 2. สาวโรงบ่ม 3. สาวเชียงใหม่ 4. เลี้ยงควาย 5. คนหน้าง้าว	6. ซอของแปง 7. ตากับหลาน 8. สามล้อ 9. เจี้ยว 10. มะเมี้ยะ
4	อัลบั้มโฟล์คของคำเมือง แตกหนุ่ม	10	1. แตกหนุ่ม 2. เสรีจระก้องต้อง 3. คุณนาย คายนุ่น 4. บ้าน 5. จ้างมันเตอะ	6. ดอกฝ้าย 7. ขมิไล่ควาย 8. ผ่างหาย ผ่างเปื้อ 9. ดวง 10. ความจริงใจ
5	อัลบั้มโฟล์คของคำเมือง อื้อ..จา..จา	10	1. อื้อ..จา..จา 2. ไล่เหล้า 3. ฮานี้บ่าเฮ้ย 4. ยินดีต้อนรับ 5. บ้านนาขาวนา	6. หนุ่มเชียงใหม่ 7. สะเอ็งย้ายบ้าน 8. โธ่เอ้ย 9. ไปไม้ไหว 10. ต้องใช้เวลา
6	อัลบั้มโฟล์คของคำเมือง 2533	3	1. ม่วนขนาด 2. บ้านบนดอย 3. ล่องแม่ปิง	

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

จากนั้น ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) ซึ่งวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาที่ประกอบสร้าง ภาพแทนคนเมืองในบทเพลงของจรัส มโนเพชร โดยใช้แนวทางการวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความตามแนวทางของ จันทิมา อังคณชกิจ (2557) ได้แก่ กลวิธีทางศัพท์ กลวิธีการขยายความ และกลวิธีทางวาทศาสตร์และวาทกรรม จากนั้นวิเคราะห์ภาพแทนที่ถูกประกอบสร้างผ่านภาษา ประกอบกับแนวคิดเรื่องภาพแทน (Representation) ของสจิวต์ ฮอลล์ (Hall, 1997)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาภาพแทนคนเมืองในบทเพลงของ จรัส มโนเพชร พบว่าปรากฏภาพแทนทั้งสิ้น 4 ภาพแทน ได้แก่

ภาพแทนคนเมืองที่ยึดมั่นในกรอบของจารีตประเพณี ภาพแทนคนเมืองที่มีความรักและความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด ภาพแทนคนเมืองที่เป็นมิตร และภาพแทนคนเมืองที่รักความสบาย มีรายละเอียดดังนี้

1. ภาพแทนคนเมืองที่ยึดมั่นในกรอบของจารีตประเพณี

จรัส มโนเพชร ได้นำเสนอภาพคนเมืองให้มีลักษณะที่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ได้แก่การนำเสนอภาพของผู้หญิงเหนือให้เป็นไปตามอุดมคติ ได้แก่ มีความรักนวลสงวนตัว รักเกียรติและศักดิ์ศรี นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้นำเสนอตัวตนของคนเมืองที่ยึดมั่นในวัฒนธรรมประเพณี และไม่ยอมรับคนที่อยู่นอกกรอบของประเพณี

1.1 คนเมืองรักศักดิ์ศรี กล่าวคือ คนเมืองจะรักษาคุณค่าที่อยู่ในตัวตนของตนเองซึ่งถูกสร้างจากค่านิยมของสังคม ดังที่ปรากฏในเพลงล่องแม่ปิง เพลงหยิบมือกำ เพลงฮานี้บ่าเฮ้ย เป็นต้น โดยผู้แต่งใช้กลวิธีการใช้คำที่ศกนภาวะโดยมีการใช้คำว่า “ต้อง” ประกอบกับคำว่า “ศักดิ์ศรี” เป็นการสื่อความหมายให้ “ผู้หญิงเหนือ” เป็นคนที่รักและยึดมั่นในศักดิ์ศรี ซึ่งการใช้คำที่ศกนภาวะนี้เป็นกลวิธีการใช้คำเพื่อแสดงความคิดเห็นและแสดงถึงความเชื่อมั่นของผู้ผลิตวาทกรรมที่มีต่อสิ่งที่ตนเองกำลังกล่าวถึงว่าผู้หญิงเหนือรักนวลสงวนตัว รักเกียรติและศักดิ์ศรี ดังตัวอย่างข้อความในบทเพลงที่ว่า

(1) “เสียงซึ่งสะล่อจ้อยขอเสียงพิน คู่กับแดนดินของเวียงเจียงใหม่ สาวเจ้าควรภูมิใจปลื้ม
ว่าเฮลือกแม่ระมิงค์ คนงามงามต้องงามคู่ความเด่นดี ต้องฮักศักดิ์ศรีของกุลสตรีแม่ย่าแม่ญิง...”

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

(ล่องแม่ปิง)

นอกจากนี้ยังใช้คำอุปลักษณ์ผู้หญิงกับ ดอกบัวตอง ดอกเอื้อง และนกยูง ซึ่งกลวิธีนี้ผู้แต่งใช้เพื่อเปรียบเทียบสิ่งที่ต่างกันสองสิ่งแต่มีคุณสมบัติบางประการร่วมกัน ส่งผลให้ผู้ฟังเกิดการรับรู้และเข้าใจความหมายต่อสิ่งที่ต้องการกล่าวถึงมากยิ่งขึ้น โดยจรัส มโนเพชร ใช้กลวิธีอุปลักษณ์ (metaphor) สื่อถึงผู้หญิงเหนือด้วยมโนอุปลักษณ์ [ผู้หญิง คือ ดอกไม้ที่อยู่ใน ที่สูง] เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงเหนือมีความสูงส่งด้วยเกียรติและศักดิ์ศรี เหมือนกับดอกบัวตอง และดอกเอื้องที่เบ่งบานอยู่บนที่ราบสูง เช่น บนยอดดอยเท่านั้น และยังมีมโนอุปลักษณ์ [ผู้หญิง คือ นกยูง] เพราะคนโบราณถือว่านกยูงเป็นนกชั้นสูง ซึ่งอาจจะเพราะมีความสวยงามและหายาก เปรียบได้กับผู้หญิงเหนือที่มีความงดงามและมีคุณค่าและมีศักดิ์ศรี ดังตัวอย่างข้อความในบทเพลงที่ว่า

(2) “ ดอกบัวตองนั้นบานอยู่บนยอดดอย ดอกเอื้องสามปอยบ่เกยเบ่งบานบนลานพื้นดิน ไม่ใหญ่ไพโร
สูงนกยูงมา อยู่กิน เสียงซึ่งสะลือจ้อยขอเสียงพิน คู่กับแดนดินของเวียงเจียงใหม่ สาวเจ้าควรภูมิใจปัสมีว่าเฮา
ลูกแม่ระมิงค์ คนงามงามต้องงามคู่ความเด่นดี ต้องฮักศักดิ์ศรีของกุลสตรีแม่ญาแม่ญิง”

(ล่องแม่ปิง)

นอกจากนี้ยังพบว่าในตัวอย่างที่ (2) มีการใช้คำปฏิเสธ คือ “บ่” เพื่อปฏิเสธข้อความที่กล่าวถึง ได้แก่ “บ่เกยเบ่งบานบนลานพื้นดิน” เพื่อสื่อความหมายว่าผู้หญิงเหนือไม่ต้องไม่ทำตัวเองให้ตกต่ำ หม่นหมอง ต้องเชิดชูเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเอง และทำตัวให้มีคุณค่า จึงจะสมกับกับการเป็นผู้หญิงเหนืออย่างแท้จริง

จะเห็นได้ว่าความคาดหวังภายใต้วัฒนธรรม จารีตและขนบอันดั้งเดิมของชาวล้านนา ส่งผลให้ “ผู้หญิงล้านนา” มักตกอยู่ภายใต้วาทกรรมดังกล่าว ดังตัวอย่างที่ (1) ปรากฏชุดคำที่ผู้แต่งใช้ว่า “ควร” “ต้อง” และ “ต้อง” โดยเฉพาะคำว่า “ต้อง” ที่ปรากฏถึงสองแห่ง แสดงถึงทัศนภาวะว่า “ผู้หญิงเหนือ” ควรหรือต้องเป็นไปตามจารีตจึงจะเป็นที่ยอมรับ อีกทั้ง ตัวอย่างที่ (2) มีการใช้คำอุปลักษณ์ที่เปรียบผู้หญิงกับดอกไม้ที่อยู่บนที่สูง และสัตว์ที่มีความงดงาม โดดเด่น และหายาก ประกอบกับการใช้คำปฏิเสธว่าผู้หญิงล้านนาไม่เคยทำตัวตกต่ำ ยิ่งแสดงให้เห็นถึงความเป็นคนเมืองที่ จรัส มโนเพชร ประกอบสร้างภาพของความเป็นคนที่เมืองที่ยึดมั่นในกรอบของจารีตประเพณีของล้านนาที่สืบทอดต่อกันมา

1.2 คนเมืองเป็นนกกอนุรักษ์นิยม

จรัส มโนเพชร ได้นำเสนอภาพคนเมืองเป็นผู้ที่ยึดมั่นในธรรมเนียมปฏิบัติแบบดั้งเดิม และปฏิเสธคนที่อยู่นอกกรอบของวัฒนธรรม ผ่านบทเพลงยินดีต้อนรับ เพลงล้านนา และเพลงมะเมียะ เป็นต้น โดยผู้แต่งใช้กลวิธีการอ้างถึงส่วนใหญ่ กล่าวคือเป็นการกล่าวถึงกลุ่มคนแบบเหมารวม เพื่อสื่อความหมายว่า กลุ่มคนที่อ้างถึงเป็นเช่นนั้นทั้งหมด ซึ่งจะทำให้มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของผู้ฟัง ดังตัวอย่างข้อความในบทเพลงที่ว่า

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

นอกจากนี้พบว่าในบทเพลง “มะเมียะ” แสดงให้เห็นถึงการรักษามโนธรรมนิยมประเพณีของคนเมืองอย่างเคร่งครัด โดยผู้แต่งมีการใช้ประโยคแสดงความขัดแย้งที่มีคำเชื่อมแสดงความขัดแย้ง ได้แก่คำว่า “แต่” เพื่อสื่อให้ถึงความแตกต่างระหว่างชนชั้นและชาติกำเนิดของบุคคล 2 คน ที่ต้องการกล่าวถึง ได้แก่ มะเมียะหญิงสาวสามัญชนชาวพม่าและเจ้าน้อยสุขเกษมเจ้าชายหนุ่มผู้สูงศักดิ์ ซึ่งในบริบทสังคมล้านนา โดยเฉพาะในสังคมแบบเก่าที่มีความเหลื่อมล้ำทางสังคม มี การแบ่งชนชั้นวรรณะ จึงมีข้อกำหนดให้ชนชั้นเจ้านายต้องสมรสกับชนชั้นเดียวกันเท่านั้นจึงจะถูกต้องตามขนบธรรมเนียมประเพณี ดังตัวอย่างข้อความในบทเพลงที่ว่า

(5) “...เจ้าชายเป็นราชบุตร แต่สุดท้ายก็อีกเป็นพม่า ผิดประเพณีสืบมาต้องร้างราแยกทาง.”

ในตัวอย่างที่ (5) พบว่ามีการใช้คำทัศนภาวะ “ต้อง” เพื่อแสดงความคิดหรือความเชื่อมั่นว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้อง เนื่องจากเป็นจารีตประเพณีของล้านนาที่คนที่เป็นเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ครองคู่กับคนที่มีสถานภาพทางสังคมเท่าเทียมกัน ดังนั้นไม่ว่าจะมีความรักต่อกันมากเพียงใดหากต่างวรรณะต้องเลิกรากันเพื่อความถูกต้องตามธรรมเนียมประเพณี

(มะเมียะ)

2.ภาพแทนคนเมืองที่มีความรักและความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด

จรัส มโนเพชร ได้ประกอบสร้างภาพคนเมืองให้เป็นคนที่มีความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง ผ่านบทเพลงลูกขำนี้ เพลงขอของแปง และเพลงบ้านบดอย เป็นต้น โดยผ่านกลวิธีทางภาษา ได้แก่ การให้คำนิยาม การใช้คำอ้างถึงส่วนใหญ่ และการใช้คำปฏิเสธ เพื่อบ่งบอกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ล้านนา และปฏิเสธการถูกนิยามว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ดังตัวอย่างข้อความในบทเพลงที่ว่า

(6) “บางคนกินขนมปังบางคนยังกินข้าวสาลี ข้าวโพดข้าวโอ๊ตอย่างดีข้าวเจ้าก็มีมากมาย
เฮนั่นเป็นคนไทย บใช้คนลาวฝ่ายซ้าย ข้าวนี้กินแล้วสบายลูกป้อจายข้าวนี้...”

(ลูกขำนี้)

จากตัวอย่างที่ (6) ผู้แต่งได้ใช้กลวิธีการอ้างถึงส่วนใหญ่ คือมีการใช้คำว่า “เฮ” ซึ่งหมายถึง พวกเราที่เป็นคนเมืองทั้งหมด และให้คำนิยามคนเมืองว่าเป็น “คนไทย” อีกทั้งปฏิเสธว่าพวกเรา ไม่ใช่ “คนลาว” เนื่องจากคำว่า “ลาวนั่น” มักเป็นคำที่คนภาคกลางมักใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ไม่ใช่กลุ่มของตนเอง ซึ่งมีนัยยะของการลดทอนสถานะทางสังคม ว่าเป็นคนที่อยู่ในระดับต่ำกว่าและล้าหลัง ด้วยเหตุนี้ผู้แต่งจึงใช้กลวิธีทางภาษาดังกล่าวปฏิเสธความเป็นลาวที่คนภาคกลางเหยียดให้ และแสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง นอกจากนี้ยังมีการใช้คำเรียกชื่อว่า “ลูกป้อจายข้าวนี้” แสดงให้เห็นถึงความภาคภูมิใจใน

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ความเป็นคนเมืองที่มีวิถีชีวิตตามแบบฉบับของคนเมือง กล่าวคือ บริโภคข้าวหนึ่งหรือข้าวเหนียว เป็นอาหารหลัก

(ลูกข้าวหนึ่ง)

(7) “ก้อยฟิงลาหมู่จุ่มปั้น้องจักไขทำนอง เรื่องบ้านเมืองเฮาแต่ก่อนนานเนาก็มีข้าวมีปลา มีไต้ มีนา เต็มบ้านเต็มเมือง ตึงฟ้าตึงฝนกับขัดบ่เคื่องน้ำไหลนองเนืองบ่แล้งแห้งเลย เป็นดีสะเบยมันจันท้วหน้า ทำไส่ทำนา ก็ได้ผลดี...”

(ซอของแปง)

จากตัวอย่างที่ (7) ผู้แต่งมีการใช้คำกริยาวิเศษณ์บรรยายความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินล้ำนว่าอุดมไปด้วยข้าวปลาอาหารและน้ำสำหรับการทำเกษตรกรรมและอุปโภคบริโภค ได้แก่คำว่า มีข้าว มีปลา มีไต้ มีนา น้ำไหล น้ำนอง เต็มบ้าน เต็มเมือง ทำไส่ ทำนา เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความภูมิใจของคนเมืองที่ได้อยู่ในสภาพอันบริบูรณ์เช่นนี้ นอกจากนี้พบว่าผู้แต่งมีการใช้มูลบทสื่อความหมายถึงสิ่งที่มีอยู่ก่อนว่า เกิดเป็นคนเมืองแล้วมีความสุข ไม่ต้องใช้ชีวิตตามที่ใครต้องการเหมือนคนในเมืองกรุง ดังตัวอย่างข้อความในบทเพลงที่ว่า

(8) “บ้านข้าอยู่บนดอย เมฆหมอกลอยเต็มฟ้า อยู่กลางพงพนา อยู่ตามประสาคนดอย
ข้าบ่รวยบ่จน บ่เป็นคนสำออย เกิดเป็นคนบนดอย บ่ต้องคอยง้อใคร บ้านสู้อยู่ในเมืองมุงกระเบื้องสีไส
บ้านข้าอยู่กลางไพรมุงด้วยใบตองตึง สุขอบเพลงฝรั่งข้าชอบฟังเสียงซึง เอ้า.....ตึง ตึง ต๊ะ ติด ตึงข้า
ติดซึงก้องป่า”

(บ้านบนดอย)

จากตัวอย่างที่ (8) ผู้แต่งมีการใช้มูลบทจากข้อความที่ว่า “เกิดเป็นคนบนดอย บ่ต้องคอยง้อใคร” แสดงให้เห็นถึงความคิดความเชื่อที่มีอยู่ก่อนว่า คนเมืองอยู่อย่างมีความสุขด้วยตนเอง แสดงให้เห็นถึงนัยยะทางความหมายที่แฝงไว้ว่าความสุขของคนเมืองคือการได้ใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางป่าเขาลำเนาไพร เรียบง่าย และมีความสุขได้ด้วยตัวเอง ดังนั้นคนเมืองจึงมีความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด

3. ภาพแทนคนเมืองที่เป็นมิตร

จรัส มโนเพชร ได้ประกอบสร้างภาพคนเมืองให้เป็นคนที่เปี่ยมมิตรนาคบหา ผ่านบทเพลงผักกาดจอบ เพลงลูกข้าวหนึ่ง เพลงบ้านบนดอย เพลงของกินคนเมือง และเพลงบ้านป่าเมืองดอย เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนเมืองเป็นคนที่มีความเป็นอยู่เรียบง่าย จริใจ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ควรค่าแก่การผูกมิตรไมตรี ดังนี้

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

3.1 คนเมืองกินอยู่เรียบง่าย

ผู้แต่งใช้กลวิธีการใช้เลือกใช้คำศัพท์เกี่ยวกับอาหารท้องถิ่น เพื่อสื่อความหมายว่าคนเมืองเป็นคนที่ใช้ชีวิตอย่างสมถะ เรียบง่าย เลือกรับประทานอาหารที่มีอยู่ตามท้องถิ่นของตนเอง ดังตัวอย่างข้อความในบทเพลงที่ว่า

(9) “...ไ้ย้ว กั่วแล้ว กั่วแล้ว กั่วแล้ว เจ้าข้า กั๊วนักกั๊วหนากั๊วจ้อผักกาด ตื่นเจ้าศรีมอยไปกาด ซื้อผักกาดมาจ้อใส่ส้ม บะขามที่ฝักงอ คาบเดียว คาบเดียวบ่อ กั๊วผักกาดจ้อจ้องต้องไก่อต้องปอง มะค้ำ มาตอนมาเจ้า มาเปิดตู้กับข้าว อื้อ ผักกาดจ้อ อ้ายไปแอ้วสาวบ้านเหนือ สาวมักตำบะเชือกกับผักกาดจ้อ อ้ายไปแอ้วสาวบ้านใต้ สาวซำมักแคบไซกับผักกาดจ้อ
...”

(ผักกาดจ้อ)

จากตัวอย่างที่ (9) ผู้แต่งมีการใช้คำเรียกชื่ออาหารท้องถิ่น อาทิ ผักกาดจ้อ ตำบะเชือก แคบไซ สื่อถึงความเรียบง่ายของคนเมืองที่รังสรรค์อาหารจากวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น อีกทั้งใช้คำว่า “ผักกาดจ้อ” ประกอบกับการใช้คำบอกเวลา ได้แก่คำว่า เจ้า คาบ มะค้ำ แสดงถึงความถี่ว่าบ่อย ๆ และเป็นประจำ ตอกย้ำถึงความเป็นปกติวิสัยของคนเมืองที่นิยมรับประทานอาหารง่าย ๆ และไม่รู้สึกรำคาญ ซึ่งจ้อผักกาดนี้ใช้วัตถุดิบในการประกอบอาหาร 2 อย่าง เท่านั้น ได้แก่ ผักกาด และมะขาม ซึ่งประกอบอาหารได้อย่างรวดเร็ว เพราะไม่มีขั้นตอนที่ซับซ้อน

3.2 คนเมืองจริงใจ

ผู้แต่งใช้กลวิธีการใช้เลือกใช้คำซ้ำ “หนักหนั” และ “แต่แต่” เพื่อเน้นย้ำความหมายให้มีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้น โดยต้องการสื่อความหมายว่าคนเมืองเป็นคนที่น่าไว้วางใจ ไม่มีความสลับซับซ้อน คิดอย่างไรก็แสดงออกไปเช่นนั้น ดังตัวอย่างข้อความในบทเพลงที่ว่า

(10) “ลูกข้าวนี้เงาะคนเหนือผิวขาวขาว บ่หาเรื่องเป็นข่าวบ่าวสาวละอ่อนหนุ่มแก่ เกลียดก็อุ้นหนัก หนักฮักก็ฮักแต่แต่ บ่ซุ่นบ่สนบ่แสบแต่แนแนกินข้าวเหนียวนี้...”

(ลูกข้าวนี้)

จากตัวอย่างที่ (10) ผู้แต่งใช้คำซ้ำ “หนักหนั” และ “แต่แต่” ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับน้ำหนักของความหมายว่า มาก ๆ โดยสื่อความหมายว่าคนเมืองนั้นหากเกลียดใครแล้วจะพูดออกมาตรง ๆ และถ้ารักใครแล้วก็จะรักอย่างจริงจัง นอกจากนี้ยังใช้คำอ้างถึงส่วนใหญ่ว่า “ลูกข้าวนี้” ประกอบกับการคำกริยา “น่าเชื่อ” แสดงถึงภาพคนเมืองว่ามีความจริงใจและน่าเชื่อถือ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิต

3.2 คนเมืองมีความประนีประนอม

ผู้แต่งใช้กลวิธีการซ้ำคำ ได้แก่คำว่า “จ้างมันเตอะ”, “จ้างเตอะ”, และ “จ้างมัน” ซึ่งตรงกับภาษาไทยว่า “ไม่เป็นไร” ซึ่งปรากฏซ้ำอยู่หลายแห่ง โดยเป็นคำที่มีความหมายถึงความประนีประนอม สะท้อนบุคลิกลักษณะนิสัยของ คนเมืองว่าไม่ชอบทะเลาะเบาะแว้งกับใคร และหากใครมาดุด่าว่ากล่าวก็พร้อมที่จะมองข้ามการกระทำนั้น โดยไม่ถือโทษโกรธเคือง ดังตัวอย่างข้อความในบทเพลงที่ว่า

(11) “จ้างมันเตอะ จ้างมันเตอะ จ้างมัน... ไผจะดำ จะว่าเฮาหน้าเซอะ จ้างมันเตอะ เฮาบ่เซอะ เฮามันชื้อ ไผจะส่อจะยอบ่ถือบ่ถือ ไผจะชื้อบ่ชื้อก้อจ้างมัน ไผจะจ่มจะแจ้งก้อจ้างเตอะ ปากมันเพอะ เฮาบ่เพอะ เฮาบ่ห้วน ไผจะข่ม จะชู้บ่ชู้หัน ไผเล่าขวัญ จ้างมัน ปากมัน ปากมอม”

(จ้างมันเตอะ)

4. ภาพแทนคนเมืองที่รักความสบาย

จรัส มโนเพ็ชร ได้นำเสนอภาพผู้ชายคนเมืองเป็นผู้ที่รักความสบาย ไม่ชอบความลำบาก ผ่านบทเพลงคนแหลวแตว เพลงสาวโรงบ่ม และเพลงลืมอ้ายแล้วกา เป็นต้น โดยผู้แต่งใช้กลวิธีการให้คำนิยามหนุ่มคนเมืองว่าเป็นคนขี้เกียจ และเป็นคนไม่ได้เรื่อง และใช้กลวิธีการใช้คำซ้ำเพื่เน้นย้ำความหมายที่ต้องการจะสื่อ อีกทั้งมีการใช้การปฏิเสธซึ่งเป็นการใช้ภาษาเพื่อนำเสนอข้อมูลโต้แย้งว่าผู้ชายคนเมืองไม่ได้ขยันขันแข็งเหมือนกับที่คนทั่วไปเข้าใจ ดังตัวอย่างข้อความในบทเพลงที่ว่า

(8) “ตัวอ้ายเกิดมาเป็นคนขี้คร้าน บ่เกยยะก่านเลยในจาดนี้ ก็ดิวจะไปขายของ ก่กัลวหน้าหมองสันตียายแว่นขายหวีก่กัลวปุดตีน เขาว่าตัวอ้าย เป็นคนแหลวแตว ไปไหนบะแผวผะหยามนั่น ...”

(คนแหลวแตว)

จากตัวอย่างที่ (8) ผู้แต่งให้คำนิยามหนุ่มคนเมืองว่าเป็น “คนขี้คร้าน” และ “คนแหลวแตว” ซึ่งเป็นความหมายด้านลบ โดยหมายถึงคนที่เกียจคร้านไม่ทำงาน และคนที่ทำอะไรก็ไม่ประสบความสำเร็จ อีกทั้งมีการใช้กลวิธีการใช้คำซ้ำ ได้แก่คำว่า “ก่กัลว” ปรากฏในข้อความที่ว่า “ก่กัลวหน้าหมอง” และ “ก่กัลวปุดตีน” ยิ่งแสดงให้เห็นภาพผู้ชายคนเมืองที่ไม่ชอบที่จะลงมือลงแรงทำสิ่งใด ๆ ให้สำเร็จ โดยมักจะมัวซอ้างอยู่เสมอ เช่น จะไปขายของก็เกรงว่าผิวจะเสีย จะขายของก็กลัวขาดทุน เป็นต้น ประกอบผู้ผลิตตัวบทได้ใช้การปฏิเสธเพื่อโต้แย้งกับความคิดที่มีอยู่ก่อนว่าผู้ชายคนเมืองเป็นคนขยัน หนักเอาเบาสู้ ดังปรากฏในข้อความที่ว่า “ตัวอ้ายเกิดมาเป็นคนขี้คร้าน บ่เกยยะก่านเลยในจาดนี้”

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

(9) “คนอย่างเฮา หลับเช้าแล้วก็ตื่นขวยกินเช้างายแล้วนอน เก็งตอนลุกขึ้นมากินใหม่
อ้ายลูกบ้อจายบะห่อยนอยจา...”

(สาวโรงบ่ม)

จากตัวอย่างที่ (9) ผู้แต่งใช้กลวิธีการขยายความหนุ่มคนเมืองว่าเป็นคนที่กินแล้วนอน ไม่ทำงานทำอะไรไม่เป็นผลสำเร็จ ดังข้อความที่ว่า “หลับเช้าแล้วก็ตื่นขวยกินเช้างายแล้วนอน เก็งตอนลุกขึ้นมากินใหม่” และคำว่า “บะห่อยนอยจา” ซึ่งหมายถึง การที่กิจการงานใดก็ไม่ประสบความสำเร็จ อาจเป็นเพราะไม่มีความเพียรพยายาม อดทน และแน่วแน่เหมือนสำนวนไทยที่ว่า “ไม่เป็นโล้เป็นพาย”

(10) “ก๊ิดเตงหาเจ้าสุตโศกเศร้า อ้ายเฝ้าแลเหลียว จะเยี่ยจะไต่บ่มีไผ่ซึกเสื่อซึกเตี่ยว จ่านักฮักเฮา
แห้งเหี่ยวอยู่คนเดียวเป็นดีใครตาย...”

(ลืมห้อยแล้วกา)

จากตัวอย่างที่ (10) ผู้แต่งใช้กลวิธีการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ กล่าวคือเป็นการถามที่ไม่ต้องการคำตอบ แต่เพื่อวัตถุประสงค์เพื่อให้รู้ประโยคคำถามเน้นย้ำให้ข้อความมีน้ำหนักดึงดูดความสนใจ เพื่อสื่อความว่าการที่ผู้ชายมีคู่ครองก็เพื่อมีไว้แบ่งเบาภาระหน้าที่งานบ้านงานเรือน เพื่อที่ตนจะได้ใช้ชีวิตอย่างสบาย

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ไฟล์ของคำเมืองของจรัล มโนเพ็ชร พบการประกอบสร้างภาพแทนคนเมืองทั้งหมด 4 ภาพแทนได้แก่ ภาพแทนคนเมืองที่ยึดมั่นในกรอบของจารีตประเพณี ภาพแทนคนเมืองที่มีความรักและความภาคภูมิใจในถิ่นฐานบ้านเกิด ภาพแทนคนเมืองที่เป็นมิตร และภาพแทนคนเมืองที่รักความสบาย โดยแสดงผ่านกลวิธีทางภาษาได้แก่ การเลือกใช้ศัพท์ การใช้อุปลักษณ์ การใช้มูลบท การใช้วจนกรรม การใช้ทัศนภาวะ การใช้คำซ้ำ และการใช้ประโยคแสดงเงื่อนไขและประโยคที่มีความขัดแย้งกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของฟานดิก (Van Dijk, 1997) ที่กล่าวไว้ว่า ภาษาที่คนเราเลือกใช้ในตัวบทมีเจตนาและอำนาจในเชิงความคิดบางอย่างแฝงอยู่ด้วย เมื่อถูกผลิตซ้ำ และเผยแพร่อย่างกว้างขวาง ก็จะทำให้เกิดการประกอบสร้างเป็นภาพแทน (Representation) ตามแนวคิดของสจ๊วต ฮอลล์ (Hall, 1997, p.15-19) ที่กล่าวไว้ว่า ภาพแทน คือกระบวนการสร้างความหมายผ่านภาษา โดยเชื่อมโยง “ความคิด” กับ “ภาษา” เข้าด้วยกัน เป็นการสร้างความหมายให้แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีภาษาเป็นเครื่องมือในการประกอบสร้างความหมาย เพื่อให้คนในสังคมได้รับรู้เกี่ยวกับความหมายนั้น ๆ

จะเห็นได้ว่าการเลือกนำเสนอภาพแทน ไม่ว่าจะเป็นคนเมืองรักศักดิ์ศรี คนเมืองอยู่ในจารีตประเพณี คนเมืองมีความเป็นมิตรนาคบหา เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อกำหนดอัตลักษณ์ของคนเมืองให้มีความแตกต่างไปจากคนกรุงเทพฯ ตลอดจนกำหนดพื้นที่ของคนเมืองให้มีความชัดเจนแน่นอน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของบัวริน วังศิริ (2556) ที่พบว่านักเขียนล้านนาได้นิยาม อัตลักษณ์ล้านนาขึ้นใหม่ เพื่อโต้กลับกับวาทกรรมกระแสหลักจากบริบทความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่สยามเป็นฝ่ายเหนือกว่า นอกจากนี้ งานวิจัยของหทัยวรรณไชยกุล (2556) ก็ได้เสนอว่างานเขียนประเภทบันเทิงคดีเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้รับรู้ถึงตัวตนและการดำรงอยู่ของคนล้านนา ส่วนงานวิจัยของสุนทร คำยอด (2559) ก็ได้นำเสนอเช่นกันว่านักเขียนภาคเหนือได้ประกอบสร้างความเป็นล้านนาภายใต้อุดมการณ์ล้านนานิยม ทั้งนี้เพื่อแสวงหาพื้นที่ให้กับวัฒนธรรมล้านนาภายใต้กระแสชาตินิยม

อนึ่ง “ภาพแทนคนเมือง” ที่ถูกประกอบสร้างบทเพลงผ่านบทเพลงของ จรัล มโนเพ็ชร นั้น แต่งขึ้นในช่วงพ.ศ. 2520 - พ.ศ.2533 ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องจากมุมมองของผู้ชายที่อยู่ภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมล้านนา จึงสะท้อนให้เห็นถึงความคาดหวังของสังคมที่มีต่อคนเมือง โดยเฉพาะผู้หญิงจะต้องเป็นผู้หญิงในอุดมคติของผู้ชาย คือ รักนวลสงวนตัว ไม่ซิงสุกก่อนห้าม เป็นแม่บ้านแม่เรือน เป็นต้น เนื่องด้วยในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการสร้างภาพแทนด้านลบให้กับผู้หญิงเหนือจากรัฐส่วนกลางว่าเป็นผู้หญิงใจง่าย ดังนั้นจรัล มโนเพ็ชร จึงผลิตวาทกรรมผู้หญิงเหนือในกรอบของจารีตเพื่อโต้กลับวาทกรรมดังกล่าว ได้แก่ การสร้างภาพแทนผู้หญิงเหนือรักศักดิ์ศรีและรักนวลสงวนตัวผ่านบทเพลง เช่น เพลงล่องแม่ปิง เป็นต้น นอกจากนี้ผลการวิจัยนี้ยังชี้ให้เห็นว่าภาษามีอำนาจในการประกอบสร้างชุดความคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่สามารถครอบงำความคิดของคนในสังคมได้ ซึ่งทำให้เห็นอำนาจของภาษาที่มีหน้าที่กำหนดภาพแทน เพราะภาษาเป็นแหล่งบ่มเพาะ

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

ความคิด ความเชื่อ และทัศนคติ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556) และเมื่อมีการเผยแพร่ออกสู่สังคมเป็นวงกว้างผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ ผู้คนในสังคมก็จะเชื่อว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นความจริง

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ศึกษาภาพแทนคนเมืองที่ถูกประกอบสร้างผ่านบทเพลงของ จรัล มโนเพ็ชร อย่างไรก็ตามก็มีศิลปินคนเมืองอีกจำนวนหนึ่งที่น่าสนใจนำบทเพลงมาศึกษาได้ อาทิ ไม้เมือง สุนทรีย์ เวชชานนท์ ลานนา คัมมินส์ เป็นต้น เพื่อจะได้เห็นมุมมองอีกด้านหนึ่งในการประกอบสร้างภาพแทนคนเมืองผ่านสายตาผู้หญิง อีกทั้งควรศึกษาภาพแทนคนเมืองโดยแบ่งช่วงเวลาศึกษาเพื่อจะได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของภาพแทนในแต่ละช่วงเวลาที่บริบททางสังคมวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

เอกสารอ้างอิง

- จันทิมา อังคพณิกิจ. (2557). **การวิเคราะห์ข้อความ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จรัล มโนเพ็ชร. (2533). **ล่องแม่อิง**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.เพลง.meemodel.com>. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2565.
- จรัล มโนเพ็ชร. (2533). **ล้านนา**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.เพลง.meemodel.com>. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2565.
- จรัล มโนเพ็ชร. (2533). **ลูกข้าวนึ่ง**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.เพลง.meemodel.com>. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2565.
- จรัล มโนเพ็ชร. (2533). **ซอของแปง**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.เพลง.meemodel.com>. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2565.
- จรัล มโนเพ็ชร. (2533). **ยินดีต้อนรับ**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.เพลง.meemodel.com>. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2565.
- จรัล มโนเพ็ชร. (2533). **บ้านบนดอย**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.เพลง.meemodel.com>. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2565.
- จรัล มโนเพ็ชร. (2533). **ผักกาดจ้อ**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.เพลง.meemodel.com>. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2565.
- จรัล มโนเพ็ชร. (2533). **สาวโรงบ่ม**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.เพลง.meemodel.com>. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2565.
- จรัล มโนเพ็ชร. (2533). **คนเหลวเตว**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.เพลง.meemodel.com>. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2565.
- ชยัน วรธนะภูติ. (2555). **คนเมือง : ตัวตน การผลิตซ้ำสร้างใหม่และพื้นที่ทางสังคมของคนเมือง**. ใน วสันต์ ปัญญาแก้ว (บรรณาธิการ) **ตัวตนคนเมือง 100 ปี ไกรศรี นิมมานเหมินท์**. เชียงใหม่ : วนิดาการพิมพ์.
- จิตินัน บ. คอมมอน. (2556). **เพลงและอัตลักษณ์วัฒนธรรมชุมชน: จรัล มโนเพ็ชร กับบทบาทของนักרבทางวัฒนธรรม**
- ดนตรีล้านนา**. สารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจ, 6(2), 145-179.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). **วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์**. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นพวรรณ พันธุมธธา. (2549). **ไวยากรณ์ไทย**. กรุงเทพฯ : ผลงานเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วารสารวิชาการ

มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

บัวริน วังศิริ. (2556). ภาพแทนล้านนาในสายตาคนนอก (สยาม/ไทย) และการได้กลับมาฉายภาพของนักเขียนพื้นถิ่น.

วารสารมนุษยศาสตร์สาร, 14(1), 1-37.

ปัทมาวดี อนันตบุญวัฒน์. (2549). การวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเพลงคำเมืองของจรัล มโนเพ็ชร. การค้นคว้าอิสระ

ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

สุนทร ค่ายอด. (2559). การสร้าง “ความเป็นล้านนา” ในวรรณกรรมของนักเขียนภาคเหนือ. วารสารธรรมศาสตร์, 35(3),

43-60.

หทัยวรรณ ไชยกุล. (2556). การสืบทอดภูมิปัญญาและการสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.

อรชร เรือนคำ. (2537). การศึกษาภาพสะท้อนสังคมล้านนาและคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ จากบทเพลง จรัล มโนเพ็ชร.

วิทยานิพนธ์ ศษ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร.พิษณุโลก.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2551). ภาษาและอักขระล้านนา. เชียงใหม่ : ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Van Dijk, T. (1997). **Discourse as Structure and Process**. London : Sage.

Hall, Stuart. (1997). **Representation : cultural Representations and Signifying Practices**. London : Sage.